زمانی نووسین/ زمانی حیکایەتکردن.. عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

بۆدریار: هەر مێژوویەک خۆی دووپات بکاتەوە دەبێتە کۆمیدیا، هەر کۆمیدیایەکیش خۆی دووپات بکاتەوە دەبێتە مێژوو.

رابردوو ماڵی ونبووەکان و ئەفسانەکانمانە، ماڵی بەیەکداچوونی مردن و ژیان.. رابردوو، تەواوی سەرکەوتنە مەزنەکانی خۆی لە تاقیچگەی توندوتیژی و سەزداریدا هەڵگرتووە، هەموو ئەو حیکایەتانەش لە کتێبێکی غەمگین تۆمار کراون.. پرسیار ئەوەیە: گێڕانەوە بۆ ئەو ماڵە، ئاگایی تەخ دەکاتەوە؟ گێڕانەوەی رابردوو، واقیع دەوڵەمەند دەکات؟

شەڕی یادەوەری و فەرامۆشی

مێژوو کۆتایی هات. ئەو رستەیە پێ لە ئیشکالییەتە بەدوای خۆیدا تێپوتەزی زۆری جێهێشت، بەرزی و نزمی زۆری تێکەوێت. مێژوو کۆتایی هات. لەو رستەیەوە مرۆڤ بە هیچ پێوانە ناکرێت، مرۆڤ بەو داهێنان و کارە تەکنیکییانە پێوانە دەکرێت، کە خۆی بەرهەمی هێناون، بەو مانایەش سەردەمی داهێنان و داهێنانی دیجیتاڵی دەبێتە بەشێکی گەورەی ژیانمان.. سەردەمی پاراستنی جۆری مرۆڤ و هەوڵدان بۆ لەناوبردنی ئەستێرەی زەوی.. بیرکردنەوە لە داهاتووی مرۆڤایەتی کە ئاخۆ ڕادەی ژیریی مرۆڤی بە مانەوەی مرۆڤ دەستدەدات. یان ئیتر بە (مانەوە) پێویستمان بە جۆرێك لە مرۆڤی باڵایە، کە جێگا بەو مرۆڤەی ئێستا لێژ بکات؟!
لە ئێستای (ژیریی/ زیرەکیی) دەستکرد و داهێنانە زانستییەکاندا، گێڕانەوە بۆ مێژوو (مێژووخوازی) کۆنەپەرستانەیە و هەرگیز نەك ئاگایی نییە.. بەڵکو سۆزی گێڕانەوە بۆ رابردوو، لە نزیکترین مانادا گێڕانەوەیە بۆ سەرچاوەیەکی ونبوو، لەدەستچوو، ئەوەش دەگێڕێتەوە بۆ ئەوەی، کە سەردەمی دیجیتاڵی، ماڵی رابردووی لە وزەکانی بەتاڵ کردۆتەوە.. رستەی (دوێنێ لە سینەمادا مێژوو، سەرچاوەی ونبووەکانمان و ئەفسانەکانمان بوو) لای (بۆدریار) بەو مانایە نییە، کە مێژوو وەك هەڵچوون و سێرورە و راپەڕین، چیتر لەسەر شاشەکانەوە دەرناکەوێتەوە. چونکە لە نێوان مێژووی واقیع و واقیعی مێژوویی، مێژوو ئامادەیی لە واقیعدا هەیە، وەك لە

سینەمادا دەبینین! بەڵام وەك پەیوەندی بە واقیعی مێژووییەوە ئامادەیی نییە.. (ژان بۆدریار) لە رێگای تێگەیشتنی نێوان مێژووی واقیع و واقیعی مێژوویی، باسی سینەمای کۆنەخواز و نوێخواز دەکات.
بڕوانە: جان بودریار كتێبی المصطنع والاصطناع، ت/ د. جوزیف عبدالله، ص 99، ط 2008.
لەلایەکی دیکە رستەیەکی (میلان کۆندێرا) لە رۆمانی “پێکەنین و فەرامۆشی”دا هەیە، دەڵێ.”ژیان شەڕێکی بەردەوامە لە دژی فەرامۆشی” ئەم رستەیە دەتوانێت لە ماڵی رابردوودا دوو تەماشاکردنی تەواو جیاواز بنوێنێ: یەکەم، فەرامۆشکردن. دووەم: بەیادهێنانەوە. چەمکی (فەرامۆشکردن) بە ئەوەیە، لە ژیاندا بەردەوام بین و تووشی نسکۆ نەبین. چەمکی (بەیادهێنانەوە) بە ئەوەیە، ماناکانی ژیان نەدۆڕێنین.. بەڵام پێکەنین و فەرامۆشی لە ماڵە پڕ نیگەرانەکەی پۆست دیجیتاڵی، هێمنی و گەرمی و سۆزداری ناپارێزێت، بەڵکو خودی نیگەرانی دەبێتە بەبەڵەی پشتی ژیان. راستە لە (ماڵ) بە مانا تەقلیدییەکەی دێینە دەرەوە و ئینتەرنێت دەبێتە ماڵێکی تازە، ئینتەرنێت دەبێتە بەشێکی جیانەبووەوەی ژیان.. ماڵەکانمان هەمووی دەبێتە ماڵی زیرەکی جولاو.. قسەکەی کۆندێرا دەشێ لەو پرسیارەدا کۆ بکەینەوە و بڵێین: ئایا مرۆق قەرزاری ماڵی هێمنی مانایە، یان دالی جولاو؟ مرۆق دەکەوێتە کوێی سیستم و جیاوازی، رابردوو و داهاتوو، رووتی و پۆشین، دڵنیایی و نیگەرانی، زمانی حیکایەتکردن و زمانی نووسین…
زمان ماڵی بوونە، یان ماڵی نیگەرانییەکانی بوون.. لە ماڵی هێمن و گەرم و پڕ لە سۆزی دوێنێ سیستمی زمان شێوەیەکی رێکوپێک و گونجاوی (سوسێر)ی فەراهەم دەکرد، بەڵام لە ماڵی جولاو و پڕ لە نیگەرانییەکانی ئەمڕۆدا زمان بەردەوام لە وێرانەیی و گۆڕاندایە. زمانی وێرانەیی وەك (واڵتەر بنیامین) دەڵێ زمانێکە تەواوی بوون و بیرکردنەوەکانی لەخۆدا هەڵگرتووە. ئەگەرچی لە بەرانبەر زمانی وێرانەیی و جیاوازدا، زمانی حیکایەتکردن شێوەیەکی زیاد لەخۆوە و نالۆژیکییە، بەڵام لە ناوەوە هەڵگری پیرۆزی رابردووە، پیرۆزی رابردوو جێگیرە، بەڵام زمانی وێرانەیی و جیاوازی لە هیچ ماڵێك جێگیر نابێت..

لەو لێکۆڵینەوەیەدا گۆڕان و نیگەرانییەکانی زمانی نووسین وەك داهێنان و داهێنانی بەردەوام، زمانی حیکایەتکردن و بیرهێنانەوە وەك رابردووی دوور و لەمێژینەی نەگۆڕ دەخوێنینەوە… رەنگە پرسیار ئەوە بێ ئایا زمان لە هەردوو باردا هەر زمان نییە؟ زمانی نووسین پەیوەندی بە داهێنان و خەیاڵکردنی داهێنەرانەوە دەکات، زمانی

حیکایەتکردن پەیوەندی بە بیرهێنانەوەی لەخۆوە هەیە. زمانی نووسین و داهێنان دەکەوێتە نێو گۆڕانکارییە جیاوازییەکانی خەیاڵی سەردەمەوە، حیکایەتکردن دەکەوێتە نێو بیرهێنانەوە جێگیرەکانی ماڵی مێژووەوە. یەکەمیان پەیوەندی بە گۆڕانکاری و سەیرورەوە هەیە، دووەمیان بە لەخۆوەیی و پیرۆزی. جیاوازی نێوان سەیرورە و پیرۆزی، هەر جیاوازی نێوان گۆڕانی بەردەوام و جێگیری نییە. بەڵکو جیاوازی نێوان ئێستا و رابردووە.. جیاوازی نێوان هەڵوەشانەوە و یەکپارچەییە.. زمانی داهێنان لە نووسیندا سیستمی دال و مەدلول هەڵدەوەشێنێتەوە و بەرەو خەیاڵی نادیار هەنگاو دەنێت، ئەوەی لە داهێنانی بەردەوام دەمێنێتەوە نیشانەکانن. بەڵام زمانی حیکایەتکردن بەی نییە، لە چوارچێوەی سۆزی مەدلوولە پیرۆزەکانییەوە دەربچێت، لە بەرزترین پلەی بەرەوپێشچوونی بیرکردنەوەدا بیر لە هاوگونجانی مەدلوولەکانی دوێنێ لەمڕۆدا دەکاتەوە، بەڵام هەرگیز بەی نییە، پیرۆزی دالە جێگیرەکان تێپەڕێنێ.

داهێنان فەزای گریمانەیی نوێنەرایەتی دەکات، بەڵام مرۆڤ لە سیستمی هەڵبژاردن دانەبڕاوە، بەو مانایەش داهێنانی ئەدەبی و هونەری لە سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد لە رێگای پەلینکردنەوە، دەتوانێ خۆی لەگەڵ واقیعی گریمانەیی ئاماژەکان بگونجێنێ. هونەری نووسین هونەری وێناکردن و بەرهەمهێنانەوەی دالی بەردەوام و نادیارە، وەک ڕووە جیاوازەکانی حەقیقەتە. هونەری حیکایەتکردن، هونەری بەبیرهێنانەوەی مەدلوولە پیرۆز و جێگیرەکانی رابردووە، وەک حەقیقەتی چەسپاوە. کەواتە نووسین بەرهەمهێنانەوەی خەیاڵی نا-نواندنەوەیە. حیکایەتکردن بەرهەمهێنانەوەی پیرۆزی جێگیرە. لە نێوان پیرۆزی و نانواندنەوەدا.. خەیاڵی نانواندنەوە فرە ڕەهەندترە لەوەی پیرۆزی حەقیقەتی چەسپاو بەرگەی بگرێت. ئەسڵی حەقیقەتی حیکایەتەکانی رابردوو، لە نێو بەرەو پێشچوون و فرە ڕەهەندی خەیاڵی داهێنەرانەی نووسیندا وندەبێ. یان بە مانایەکی دیکە مەدلوولە چەسپاوەکان، لە نێو دالە گۆڕاوەکاندا بەردەوام کاڵتر دەبنەوە.

لە حیکایەتدا هیچ رووتییەک بوونی نییە، زمان و جیهان هیچ درزێکیان لە نێواندا نییە، زمان و پیرۆزی یەکپاچەن! حیکایەتکردن گوزارشت لە تەواوی زمان وەک پیرۆزی دەکات، پیرۆزی تەواو یەکپارچە خۆی داپۆشیوە. بەڵام لە نووسیندا زمان رووتە، بەو مانایەی کە گرژییەکی گەورە لە نێوان مەدلوول و دالەکاندا هەیە. لە نووسیندا رووتی نەرمی بالایە، بالابوونی رووتی لە خەیاڵی زمانی داهێناندا

بەردەوام خۆی دەگۆڕێت. بەتەعبیری (والتەر بنیامین) دوای رووداوی بورجی بابل، مرۆق و زمانی مرۆق بە هەمیشە کەوتەتە بەردەم پەرتەوازەیی و ئاڵۆزی… بۆ زێتر شارەزایی بڕوانە کتێبی یەکەم، کێشەی سوبێکت، چاپخانەی سەردەم، 2014، سلێمانی، ل33، پێشڕەو محەمەد.

حیکایەت ئەسڵی نیعمەتە، ئەسڵی نیعمەتی حیکایەت مەدلوولە پیرۆزەکانی رابردووە. نووسین ئەسڵی سرووشتە، ئەسڵی سرووشتی نووسین دەلالەتە گێڕاوەکان و سەیرورەی خەیاڵی داهێنانە. لەنێوان زمانی نووسین و زمانی حیکایەتکردندا روونی و ئاڵۆزی وەستاوە، روونی گرەنتی پەیوەندی نێوان مرۆق و جیهان دەکات و هەر لێرەوە وەهمی پیرۆزی هەناسە دەدات، پیرۆزییەکان خۆیان رادەگەیەنن و خۆیان وەک بونیاد دەسەپێنن. بەشێکی گەورەی خۆسەپاندنی پیرۆزی لەوەدایە کە پیرۆزی نە بەمان دەگیرێت و نە بەمان پێ دەکرێتەوە. لە دووەمیاندا زمان بەشێکی نەگوتراوی لەخۆدا هەڵگرتووە، بەردەوام بەرانبەر بە جڵەوکردن بەرهەڵستی دەکات. لێرەدا نەگوتراوی زمان نادیاری دەخاتەوە، نادیاری ئاڵۆزی لێدەکەوێتەوە.. بەشێکی گەورەی ئاڵۆزی داهێنان لەوەدایە، کە زمانی داهێنان رابەرێکی دیاریکراو پێشەوایەتی ناکات، چونکە هیچ جۆرە قسەکەرێکی نییە.. بوونی زمانی نەگوتراوەکان لەگەڵ زمانی قسەکەر یەکە! بە مانایەکی دیکە ئەوە زمانە قسە بە قسەکەر دەکات. واتە زمان ئامرازی گەیاندن نییە، زمان خۆی لە رێگای خۆیەوە دەردەبڕێت. بۆیە لەو حاڵەتەدا زمانی نووسین قەیرانێکی قووڵ رووبەڕووی زمانی حیکایەتکردن دەکاتەوە، کە تا ئەو کاتە جگە لە مانا شتێکی دیکەی بەرهەم نەهێناوە. هەمیشە زمانی حیکایەتکردن هەوڵدەدات ماناکان و دەلالەتەکان بەسەر وشە و چەمکەکاندا بسەپێنێ، دەیەوێت چەمکەکان بەردەوام لەکاڵی بکاتەوە و بەرگی زمانی پەتی-ناوچەییان بەبەردا بکات. بۆ زێتر شارەزایی بڕوانە: خولیای شیکردنەوە، عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا، چاپی وەزارەتی رۆشنبیری هەولێر 2022، چەمکی زمان ل9.

سەرەڕای ئەوەی زمانی حیکایەتکردن، هەوڵدەدات هیچ جۆرە گرژییەک لەگەڵ سیستمی بەمیرات بەماوە روونەدات و رەوتی رووداوەکان بە هەمیشە بە نرخی دۆخی باڵادەست بپارێزێ.. بەڵام زمانی نووسین وەک جیاوازی، بەردەوام لەو دەسەڵات و پیرۆزییەی حیکایەتخوان دووردەکەوێتەوە، نموونەی زیندووش دوورکەوتنەوەکانی ئەمڕۆ لە چەمکەکانی رۆشنبیر، جەماوەر، شۆڕشگێر، شێخ، ئاغا.. ناپەیوەندی بە مەدلوولە داپێشراو و پیرۆزەکانی رابردوو.. لێرەوە بە رووتی نووسراوە لە سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد، لە فەزای ئەتۆمگەرایی و گریمانەیی سیمیۆلۆژیا.. فۆرم، جێگەی جەوهەری

گرتنەوە.

یادەوەری

گێڕان بە دوای باوکدا

ئەفلاتوون بیرچوونەوە بە نەزانی دادەنێت.. بەڵام لای (پۆل ریکۆر) لەبیرچوونەوە نەزانی نییە و دوژمنی مەعریفە و بەبیرهێنانەوەش نییە، بەڵکو گوزارشت لە حاڵەتێکی درووست دەکات، کە بە شێوەیەکی گشتی مرۆڤەکان تووشی دەبن. ریکۆر لە تەزەکەیدا و لە کتێبی (یادەوەری، مێژوو، بیرچوونەوە) پێیوایە ئەوە مێژووە یادەوەری لە فەرامۆشکردن دەپارێزێت، مێژووش ململانێی نێوان مرۆڤ و بەبیرهێنانەوەیە. لەبیرچوونەوە هێزە و یادەوەری ئەرکە، هەردووکیان بەشداری لە پێکهاتنی مێژوودا دەکەن.

کەواتە ویستی بیرچوونەوە، توانایەکە بۆ بیرهێنانەوە، یان لەبیرچوونەوە لە ڕێگای زمانەوە نوێنەرایەتی رابردوو دەکات، زمانیش چالاکییەکی لەخۆوەی نێوان بیرهێنانەوە بیرچوونەوەیە. ئەو گوتەیەی ریکۆر بە جۆرێك لە جۆرەکان دەبێتە پشتگیری بۆ کۆدە بەناوبانگەکەی (مرۆڤ فڕێدراوەتە نێو زمانەوە)ی ژاك لاکان.. چونکە وەك چۆن ناتوانین حوکم بەسەر زماندا بدەین، بە هەمان شێوەش ناتوانین حوکم بەسەر لەبیرچوونەوەدا بدەین. مرۆڤ لای لاکان وەك بەندەی ویستی زمان و لای ریکۆ وەك بەندەی ویستی بیرهێنانەوە دەمێنێتەوە.. بۆیە مرۆڤ پەیوەستە ڕێگا بە ویستی زمان و بیرچوونەوە واڵا بکات.. چونکە داهاتوو ملکەچی زمان و بەبیرهێنانەوە و لەبیرچوونەوەیە.. لەسەر ئەو بنەمایە ریکۆر لە کۆجیتەکەیدا دەڵێت: من بیرم دەچێتەوە کەواتە من هەم، من بیرم دەچێ کەواتە من هەم. لەو کۆجیتەیەوە جەخت لە پەیوەندی بەبیرهێنانەوە بە بوون و لەبیرچوونەوە بە بوون دەکات.. مەرکەکی بوونگەرایی بە بیرهێنانەوە و بیرچوونەوە دەبەخشێت.

لە تەزەکەی ریکۆردا زمانی گێڕانەوە، گێڕانەوەی رووداوەکانی رابردووە، بەڵام رابردوو وەك خۆی نا، بەڵکو گێڕانەوە دووبارە بەپێی کات و شوێنی جۆراوجۆر، بە دارشینەوەیەکی دیکە هەڵدەستێتەوە.. بە ئەوەی یادەوەری و خەیاڵ لێکجیا بکاتەوە.. دەشێ خودی خەیاڵیش رابردوو بونیاد بنێت.. کەواتە ئەوە ویستی لەبیرچوونەوەیە، یادەوەری وەك پرۆژەیەك بۆ داهاتوو تەماشا دەکات.

لێرەوە پرسیارێکی وردی (سانت ئۆگستین) هەیە، ئەویش: چۆن دەشێ قسە لە بارەی لەبیرچوونەوە بکەیت، ئەگەر لەژێر سایەی بەیادهێنانەوەی لەبیرچوونەوە نەبێ، بەو مانایەش بیرچوونەوە ملکەچی ئاگایی تاکە، ئەگینا چۆن دەزانێ لەبیری چۆتەوە؟ هەڵبەتە میکانیزمی کاری

مرۆڤەکان لە بەرانبەر ترسی لەبیرچوونەوەدا هەمیشە بە دوو شێوە تەماشا کراوە، یان ترسێکە بووەتە هۆی خولقاندنی بەرهەمێکی مەزن و گەورەی ئەدەبی و هونەری یان زانستی.. یان زۆر جار بە پێچەوانەوە بووەتە هۆی وێرانکاری و شەڕ و کوشتن..
بەڵام ئەمڕۆ لە سەردەمی دیجیتاڵیدا تەواوی وێنەکان، تەواوی دال و مەدلولەکان هەڵدەوەشێنەوە، ئەوەی دەمێنێتەوە ویستی بیرهێنانەوە نییە، بەڵکو تەنها نیشانەکان، دەلالەتەکانن.. لەڕێدا دەلالەتەکان دەلالەتی بیرهێنانەوە نیین، بەڵکو نیشانەی زێدە واقیعین.. (ژان بۆدریار) دەڵێ زێدە واقیعی دەخەڵکی نوێی کۆمەڵگایە کە ئاگایی بە بوونی خۆی بووە بە هەستکردنێکی نمایشکارانە، واقیع، واقیعی گۆڕیووە بە نمایش، هیچ کەلێنێکی بۆ ڕەخنە نەهێشتۆتەوە، واتە نیشانەکان نە هیچ شتێ دووبارە دەکەنەوە و نە بەرهەمی دەهێننەوە، جگە لەوەش هەر شتێ نەیەتە نێو نمایش وەک نەبوو وایە.

کەواتە سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد، هەر تەنها راڤەکردنێکی نوێ نییە، بە یادەوەری و لەبیرچوونەوە.. بەڵکو زمانی یادەوەری لە سۆزی گێڕانەوە بە (دایوباب) شیدەکاتەوە.. لە سۆزی گێڕانەوە بە ئارەزووکردنی دەسەڵاتدا دەیبینێت. بەو مانایەش ئامانجی یادەوەری بەدەستهێنانی ئارەزووی دەسەڵاتی (دایوباب)ە، بە ئەوەی جارێکی دیکە وەك بابەتی ئارەزوو لەگەڵ (دایوباب) یەکبگرێتەوە (وەک لە قۆناغی یەکەمەکانی منداڵی..). لەڕووەوە سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد تەنها فیکری نوێی بەرهەم نەهێناوە، بەڵکو بونیادی خودی بیرکردنەوەی گۆڕیووە.. لەبری سرووشتی نیشانەکان و چەنییەتی راڤەکردن، خودی نیشانەکانی گۆڕیووە.
کەواتە لەنێوان زمانی نووسین و زمانی بەبیرهێنانەوە و لەبیرچوونەوە گومانی هاوڕابوون هەیە! دەبێ زۆر لێی نەچینە پێشەوە، بەڵکو دەبێ راستی ئەو مەسافەیە بپارێزین. وەك ئەوەیە بڵێین: لە سۆزە گەرمەکانت دەترسێم، زۆر لێم نزيك نەبیتەوە!.
ئەوەی پەیوەندی نێوان زمانی نووسین و زمانی یادەوەری، زمانی نووسین و زمانی حیکایەتکردن، یان تەکنەلۆژیا و زمان بەگشتی بەڕێوە دەبات، گومانی هاوڕابوونی شیعری بە شیعرییەت، یادەوەری بە لەبیرچوونەوە، گێڕانەوەی بە خەیاڵ…
(ژیل دەلۆز) نائاگایی بە شانەی نمایشکردنی دراما ئەدیبییەکان دادەنێت و بە تووندی قسان لەبارەی نووسین وەك گێڕانەوە بە یادەوەرییە کەسییەکان دەکات، پێیوایە نووسین ئەوە نییە، کە باسی یادەوەری و سەفەر و سەرگەرمی و نەخۆشی و خەم و خەون و خەیاڵەکان دەکات. زمانی نووسینی داهێنەرانە ئەوە نییە، کە بە ژێر هەژمونی

دەسەڵات، دەسەڵاتی رابردوو دەگۆڕێتەوە، یان بە خەیاڵدا هاتنی نیازخوازانە و سەپێنەرانەی رابردوو نییە، وەك چۆن زمانی نووسینی داهێنەرانە ئەوە نییە، کە بە واقیعدا هەڵدە□□□ت.. لێرە ئەوەی لە هەردوو باردا بە تەخی ئامادەیە، دەسەڵاتی چیڕۆکی دایە و بابەیە! بەو مانایە دەشێ بڵێین بیرهێنانەوە و بیرچوونەوە بونیادێکی ئەدیبی (واتە مەیلی گێڕانەوەی کچ بە باوك و کوڕ بە دایك) هەیە، کە بە نووسینی حیکایەتکردنی یادەوەری، نووسەر بە واقیعی پێیه□د□سێت، یان لە خەیاڵی کۆنەخوازانەدا دەیچێنیت. لە کۆتاییدا ئەو شێوەیە لە بیرکردنەوە بەرەو گەڕان بە دوای باوك و دایکدا دەتبات، وەك چۆن لە خەونە (ئەدیبیەکانت) دەیبینیت، ئەوەش پەیوەندی بەوە هەیە، کە لە رێگای دایك و باوکەوە دەتەوێت منداڵی خۆت بدۆزیتەوە، بۆیە لە پەناو دایە و بابە دەنووسیت. بۆزێتر شارەزایی بڕوانە: المجلة -العدد 1964 دیسمبر/ کانون الاول 2024، الكتابة والنسيان، عبد السلام بنعبد العالي.

پرسیار ئەوەیە ئایا زمانی نووسینی داهێنەرانە دەتوانێت بەسەر زمانی حیکایەتکردندا زاڵ بێت و هۆشیاریی مرۆڤەکان لە گرێی ئەدیبەوە بگۆڕێت بۆ سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد؟ نووسین هۆشیاریی خەڵك دەگۆڕێت! پاشان ئەو خەڵکانەی گێڕاون، ئەو جیهانە دەگۆڕن کە تێیدا دەژین.. چۆن گرێی ئەدیب ژیانی تایبەتی خۆی هەبوو. ئایا ژیانی سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد، بەوای بە تێگەیشتنی ژیانی تایبەت هەیە.. زمانی نووسین رووبەرووی ژیان و کەسەکان دەبێتەوە، بە ئەوەی خەیاڵی داهێنەرانەی خۆی بسەلمێنێ و نکۆڵی لە هەموو شتێ کەسیەکان بکات.. ئایا بە ئەوەی رووبەرووی ژیانی تایبەتی بێتەوە، دەچێتە خەیاڵی داهێنەرانەی خۆیەوە؟.

زمان بۆیە دەژی تا شتێ لە خەیاڵ بە ناویدا تێپەڕێت. بەڵام هەرگیز زمان، ژیان ئەرشیف ناکات، بەڵگەنامەی ژیان بە خۆی ژیانە، بەڵگەنامەی زمانیش خەیاڵی زمانە. ئەرکی ژیان نییە لە خۆی بکۆڵێتەوە، ئەرکی زمان نییە، لە بەڵگەنامەکانی خۆی بکۆڵێتەوە. نووسین بەڵگەنامەی خەیاڵی ژیانە و ژیان لە پەناو ژیاندایە، ژیان لە پەناو پێشکەوتنەکانی ژیاندایە. نووسین تەقاندنەوەی خەیاڵی زمان و رەتکردنەوەی ئەو سیستەمەیە، کە دەستی بەسەر ئازادی خەیاڵدا گرتووە. وەك چۆن پێویستە ژیان وەك دەستبەسەرداگرتن فەرامۆش بکەین! پێویستە زمانیش وەك تەقاندنەوەی خەیاڵە خۆی درێژ بکاتەوە!

ژیان و نووسین بە گەیاندنی پەیامەکانیان گرەو لەسەر فەرامۆشی و بیرهێنانەوە دەکەن. بەڵام بۆ ئەوەی ژیان پەیامەکەی بگەیەنێت، دەبێ یارمەتی لە زمان وەرگرێت، نەك بیرهێنانەوە و بیرچوونەوە، نەك مێژوو و رابردوو.. چونکە زمانی نووسین بەرجەستەکەرێکی سەیری خەیاڵی خۆیەتی، بەرجەستەکەری خودی ژیان نییە. بەرجەستەکردنی خەیاڵی خودی زمان وەك خەیاڵی جولاو و سەیرورەی بەردەوام رێز لێگیراوە.. ژیان لە بەردەم داهێنانی خەیاڵی زمان بەردەوام چەماوەتەوە.. زمانی داهێنان چاوەڕێی یارمەتی لە ژیان ناکات، لە سەربەخۆیی و ئازادیدا ڕەنگ و ڕیشەی درێژ دەبێتەوە. ژیانیش ئەوەندەی توانای دووركەوتنەوەی لە رابردوو هەیە، توانای ئامادەبوون و زیندووکردنەوەی رابردووی نییە، چونکە حەقیقەتی ژیان حەقیقەتی پاش سەردەمی حەقیقەتە. وەك چۆن خەیاڵی زمانی نووسینی داهێنەرانە رەنگدانەوەی بەخەیاڵداهاتنی رابردووی نییە، ئامادەیی خەیاڵی زمانی داهێنان لە تەقینەوەی بەردەوامدایە. تەقینەوەی خەیاڵی زمانی داهێنان لە دوو رووداو دەردەکەوێت، وەک ئەوەی بەردەوام بەشایی بخاتە زمانی رابردووەوە، وەک ئەوەی بەردەوام زمانێ لەنێو زماندا دابهێنێ.

هەولێر 17/12/2024

عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا